

ШКІЛЬНИЙ ПІДРУЧНИК ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА В ПОЛЬЩІ У 70-90-ИХ Р.Р. ХХ СТ.

Проблема підручника як навчальної книжки дуже давня. Вона виникла разом зі школою і в різні історичні епохи розглядалась по різному, зважаючи на освітньо-виховні завдання суспільства. І хоч у педагогічних і методичних науках цій проблемі в 70-их р. приділялась велика увага, з плином часу життя ставить нові й нові вимоги для шкільної навчальної книжки з усіх предметів, у тому числі з літератури. Аналіз спеціальної літератури показав, що сьогодні відсутні ґрунтовні дані щодо підручникотворення для основної школи в Польщі у 70-90-их р.р., тому мета нашого дослідження полягає у встановленні дидактичних основ побудови підручників з вітчизняної літератури для основної школи у Польщі у 70-90-их р.р. ХХ ст.

У відповідності до мети були визначені наступні завдання:

1. Дати характеристику проблемі підручникотворення;
2. Вивчити побудову підручників в Польщі у 70-90-их р.р. ХХ ст.

За останні 30 років в багатьох країнах спостерігається підвищена увага викладачів, учених, педагогів-дослідників, працівників видавництв до науково-методичних проблем підручника. Слід відмітити, що розробка теоретичних проблем шкільного підручника в 90-х р. значно просунулись уперед, про що свідчить ряд публікацій, які узагальнюють досвід в даній області (Косинська Ю., Крук О. “ Польща: історія і сьогодення ”; Пасічник Є., Слоньовська О.

“ Варіативність програм і підручників – це крок вперед чи назад ? ”; Кодмок Я. “ Дидактика шкільного підручника ”; Бурда М. “ Теорія шкільного підручника як предмет педагогічних досліджень ”; Крупа М. “ Український менталітет і дидактичні матеріали шкільного підручника ”; Мадзігона В. “ Зміст шкільної

освіти. Яким йому бути ”; Мадзігона В. “ Підручник нового покоління: яким йому бути ”).

Підручникотворення – складна і багатогранна проблема. Її розв'язання залежить від багатьох організаційно-педагогічних, технічних, фінансово-економічних питань. Тому, враховуючи, що підручник – нормативний засіб навчання, авторів, авторські колективи треба добирати не хаотично, а цілеспрямовано на конкурсних засадах з урахуванням експертних оцінок, можливостей авторів та їхніх пропозицій щодо особливостей формування змісту підручника [3].

У процесі підготовки до роботи над підручником потрібно попередньо на наукових засадах визначити обсяг навчального матеріалу, який має бути викладений у кожному підручнику з основ тієї чи іншої науки, розроблений детально мінімум знань. Цей мінімум має включати найважливіші досягнення науки. Не бажано включати в підручник матеріал, навколо якого точиться полеміка. Одна з визначальних ознак науковості підручника – достовірність, точність у висвітленні фактів, правильність теоритичних положень, які науково обгрунтовані і теоритично доведені [6].

Найважливішою якістю підручника є вміння автора концентрувати увагу на головному. Матеріал у підручнику слід викладати не в готовому вигляді, не догматично, а шляхом аналізу фактів, явищ виводити теоритичні положення.

Велике значення відіграє не тільки логічне упорядкування змісту підручника, а й вдале обрання форм фіксації змісту освіти, зокрема способів творчої, емоційної діяльності з врахуванням структурних його компонентів. На одержання найвищих освітніх, розвивальних й виховних результатів було спрямовано всі функції підручника. Слід відзначити і джерела позатекстової інформації, які виливаються у ілюстративні засоби, що спрямовані на збагачення пізнавального процесу. Ілюстративні засоби мають виконувати не тільки допоміжну роль, а й розвивати творчі можливості учня [5].

О.М.Бандура в основу кожного підручника вкладав таке: “ Щоб підручник міг виконати поставлені перед ним освітньо-виховні завдання, він повинен містити весь навчальний матеріал, який мають засвоїти учні, і систему посильних для школярів завдань для самостійної роботи над художніми творами, тобто бути не тільки джерелом знань, але й робочою книгою, причому забезпечувати всі лінії роботи ”[1].

На сьогоднішній день для теорії підручникотворення зроблено багато, але в практичній реалізації її результатів, зокрема створення нормативних і стабільних підручників, є ще багато невирішених проблем. Розв'язання проблеми підручникотворення – справа складна з педагогічної, організаційної та матеріально-технічної точок зору і потребує багато фінансових затрат, а також велику кількість часу. Перехід школи на 12-річний термін навчання актуалізує потребу створення для шкіл нових нормативних й стабільних підручників, зміст яких повністю має відповідати завданням освіти, навчальним програмам з кожної дисципліни. Розв'язання даного завдання набуває особливої ваги.

За роки незалежності нашої держави українські автори створили багато нових і удосконалених підручників та навчальних посібників, витрачено величезні інтелектуальні, матеріально-технічні ресурси. Але проведена велика робота з підручникотворення не розв'язала проблеми забезпечення школи якісними і необхідними підручниками.

Проте в умовах, коли швидкими темпами збільшується потік наукової інформації, а також українська освіта переходить працювати за Болонським зразком і традиційні підручники уже не в змозі ефективно розв'язувати дані проблеми, то на допомогу приходять способи створення засобів навчання на електронних носіях. За останні роки в розвитку електронних носіїв також відбулися значні зміни, які стали більш досконалішими, а саме: високошвидкісні диски CD-ROM, які дозволяють записувати і зберігати великі обсяги інформації [7].

Перебудова шкільної освіти в Україні за зразком європейських країн у 70-90-х р.р. набула популярного значення. Адже в інших країнах на цей період також припадають освітні реформи, які стали для України за зразок: (Лупшак В.П. “ Освітні реформи в Румунії (80-90-ті роки ХХ ст) ”; Шварч Х. “ Реформи освіти ”; Хартман Х. “ Літературна критика і її недоліки ”; Харч Д. “ Національна енциклопедія освіти ”; Хиц К. “ Освіта Польщі : результати реформи ” .

Реформи освітніх систем у двох братніх країнах – Республіці Польщі та Україні – мають багато подібного, але не менше й відмінного. Якщо порівняємо ці системи 60-70-х років і нині, то дійдемо висновку, що розбіжності поглиблюються, хоч широкий процес європейської інтеграції зумовлює зближення частини характеристик систем освіти Польщі та України. У соціалістичний період вони мали практично одну мету: виховати особу з комуністичними переконаннями, інтернаціоналіста, кваліфікованого працівника. Державні органи створювали і поширювали навчальну літературу, жорстоко контролюючи її зміст, формувати стандарти, навчальні плани, визначали структуру окремих рівнів загальної і професійної освіти, її тривалість, форми викладання. Помітні відмінності того періоду видавалися неістотними.

Освіта Польщі має глибоке історичне коріння, на якому формувалась прогресивна система навчання і виховання школярів різних поколінь. У становленні і розвитку системи освіти в Польщі було чимало цінного, що вимагає об'єктивного вивчення і переосмислення з позицій сучасності та визначення особливостей навчання і виховання відповідно до реальної соціально-політичної дійсності країни на різних історичних етапах (Хжостовської Б., Войдона І., Хартмана Г., Коморовського Р.) . Проблема створення підручників з вітчизняної літератури в Польщі є актуальною і в наш час, адже без минулого не побудуєш майбутнього. Проблема створення шкільного підручника в Польщі піднімалась у дослідженнях Прес-Кухти

“ Про шкільний підручник ”, Барана С. “ Продукція і дискусія шкільного підручника ”, Саланського В. “ Нові підручники ”, Новак Є. “ Про термінологію шкільного підручника ”. Це пояснюється тим, що проблема теорії підручника потребує постійних розв'язань, ґрунтовних педагогічних досліджень і обговорень, оскільки саме підручник є одним з найважливіших засобів, що впливають на ефективність шкільної освіти. Зміст підручника впливає на освідченість, вихованість, розвиток учня. Від того, як виховуються діти, які морально-етичні принципи закладає держава, які соціальні умови вона створює для шкільного покоління залежить майбутнє кожної країни, її економічний, соціальний та культурний розвиток.

На початку 70-их р. система шкільної освіти опинилась в стані глибокої кризи. Шкільні програми будувались на застарілій інформації, котра суперечила новим фактам і оцінкам. Саме в цей час відбулись зміни у свідомості поляків викликані проти тоталітарної системи правління, де вони відстоювали демократизацію країни, а також докорінній зміні системи освіти і виховання, що повинні стати “ власністю суспільства, а не державної адміністрації ”. Тому Комітет Експертів з проблем освіти у Польщі запропонував 4 варіанти реформ шкільної системи. А 80-і роки можна назвати періодом найглибшої кризи системи освіти, а також періодом духовного оновлення і єднання освітян, які вдавались до аналізу світових тенденцій у пошуку нової освітньої парадигми. У 90-их р.р. система освіти перебувала в стані модернізації, спрямованої на забезпечення її якості у відповідності до найновіших досягнень вітчизняної і світової науки. Отже період 70-80-тих років виявився настільки складним і суперечливим, що його вивчення потребує багатоаспектного наукового аналізу, оскільки саме в ті роки, незважаючи на негативні і тенденційні прояви, що мали місце, почали зароджуватися нові, досить прогресивні ідеї щодо вдосконалення системи освіти в цій країні.

Одним із завдань реформи школи в Польщі у 70-их р.р. було проведене удосконалення навчальних планів, програм і підручників відповідно до вимог

соціального, економічного і науково-технічного процесу, вікових особливостей учнів [4]. З цією метою необхідно було уникнути перевантаження навчальних програм і підручників за рахунок звільнення їх від надто ускладненого і другорядного матеріалу.

Оновлення змісту освіти в Польщі потягло за собою проблему створення підручників (адже якісний підручник повинен врахувати рівень розвитку освіти, вимоги суспільства, досягаючи тісного зв'язку теорії шкільного підручника з дидактикою). Було поставлене завдання гранично чітко викласти в підручниках основні поняття і провідні ідеї навчальних дисциплін, забезпечити необхідне відображення в них нових досягнень науки і практики [2]. Безпосередньо проблеми шкільного підручника знайшли відображення в роботі багатьох польських дидактів та методистів. Вивчались, зокрема, питання: структури змісту шкільного підручника (Б.Станюв, Ч.Купішевич, Є.Мікшта); суті, ролі та місця підручника у навчальному процесі (І.Конарска, Й.Валевска, А.Василюк, Прес-Кухта); дидактичної моделі навчального предмету та її реалізації в структурі і змісті підручника (С.Баран, Л.Ястребська, В.Саланські, А.Роса). Але всі ці праці є фрагментарними, частковими, неповними по відношенню до часу.

Загалом Україна і Польща притримувалися подібних програм реформ. В обох країнах зміни розпочалися з утворенням об'єднаних міністерств освіти на чолі з керівниками-демократами. Багато було спільного в економічних та інших перешкодах, але освітяни і керівники Польщі були рішучишими і досягли більшого. Серед причин цього – досконаліші закони і більший вплив педагогів-науковців на освітні реформи. Як наслідок, демократизації і лібералізації освіти в повній мірі торкнулась перебудови змісту основ наук і створення нових підручників. У зв'язку з цим необхідно було, у першу чергу, розв'язати проблему вилучення старих заідеологізованих шкільних підручників, створивши якнайшвидше нові, більш якісні.

Аналізуючи вище сказане, можна сказати, що практично немає систематизованих і стандартизованих, узгоджених з науковцями, практиками-вчителями, навчальними програмами дидактичних основ підручникотворення. Це в свою чергу призводить до того, що зміст, структурна будова підручників вдосконалюються при необгрунтованому розширенні їхніх інформаційних функцій. Тобто проблема вдосконалення підручників розв'язується шляхом універсалізації, що в свою чергу переобтяжує теоретичний зміст, збільшуючи обсяги підручника.

1. Бандура О.М. Наукові основи підручника з літератури.- К.: Рад. Школа, 1978.-345с.
2. Василюк А.В. Головні особливості освітніх реформ у Польщі та Україні: порівняльний аналіз // Освіта і управління.-1998.- №4.-56с.
3. Гуржій А. Навчальний підручник для 12-річної загальноосвітньої школи // Освіта України.-2001.-№22.-18с.
4. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів.-Львів: Львівський національний університет імені І.Франка, 2002.-752с.
5. Мадзігон В. Підручник нового покоління: яким йому бути // Педагогічна газета.- 2003.- №7.- 8с.
6. Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. Праць / Редкол.-К.: Педагогічна думка, 2000.- Вип.2.-184с.
7. Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. Праць / Редкол.-К.: Комп'ютер у школі та сім'ї, 1999.-196с.

The article highlights pedagogical problems of a school textbook in the 1970s-1990s which are still actual today-as there is no future without the past.

The author focuses on the need to pay more attention to work on the theory of textbook writing while creating new and improving old textbook.

Авторська довідка

1. Польова Леся Василівна
2. Інститут туризму і менеджменту, кафедра екології і рекреації, старший лаборант
3. Здобувач кафедри історії педагогіки
4. Робоча адреса:
76000 м.Івано-Франківськ, вул.Чорновола 1, Інститут туризму і менеджменту, т.77-88-21
5. Домашня адреса:
76000 м.Івано-Франківськ, вул.Республіканська 3/35, т.3-48-01